

SXEDIO.G54

12.2.1959: Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΝΕΙ ΤΟ ΜΑΚΑΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΗΣ ΖΥΡΙΧΗΣ ΚΑΙ Ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΔΙΑΒΕΒΑΙΩΝΕΙ ΟΤΙ ΤΗΝ ΕΓΚΡΙΝΕΙ ΚΑΙ ΘΑ ΤΗΝ ΥΠΟΓΡΑΨΕΙ ΑΡΓΟΤΕΡΑ ΣΤΟ ΛΟΝΔΙΝΟ

Πρώτη ενέργεια του Πρωθυπουργού της Ελλάδας Κωνσταντίνου Καραμανλή με την επιστροφή του στην Αθήνα από τη Ζυρίχη, όπου μονόγραψε με τον τούρκο ομόλογο του Ατνάν Μεντερές, συμφωνία για επίλυση του Κυπριακού στη βάση της ανεξαρτησίας, ήταν να ενημερώσει τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο, ο οποίος βρισκόταν στην ελληνική πρωτεύουσα μετά την απελευθέρωση του από τις Σεϋχέλλες, χωρίς δικαίωμα να επιστρέψει στην Κύπρο.

Η ενημέρωση ήταν πλήρης και πολύωρη. Εγινε σε δύο συναντήσεις στις 11 και 12 Φεβρουαρίου 1959 (δηλαδή την ίδια ημέρα που μονογραφήθηκαν οι συμφωνίες της Ζυρίχης και την επομένη), ώστε ο Μακάριος να γνωρίζει από πρώτο χέρι.

Ακόμα στη συνάντηση αυτή, σύμφωνα με το Αρχείο Καραμανλή (Γ τόμος σελ. 397) ο Καραμανλής πληροφόρησε το Μακάριο ότι αν τελικά συμφωνούσε να υπογράψει τα έγγραφα θα πραγματοποιείτο Πενταμερής συνάντηση στο Λονδίνο, στην οποία θα καλείτο και η Κυπριακή ηγεσία για να υπογράψει τις συμφωνίες και ήθελε να έχει τη διαβεβαίωση του Μακαρίου ότι δεν επρόκειτο να εγείρει οποιονδήποτε σημείο των συμφωνιών στη Διάσκεψη.

Ο Μακάριος διαβεβαίωσε τον Καραμανλή ότι δεν επρόκειτο να κάμει κάτι τέτοιο και ότι απλώς θα συναντάτο με τους τουρκοκύπριους για να συζητήσει τη βελτίωση κάποιων θεμάτων, αίτημα στο οποίο ο Καραμανλής δεν έφερε ένσταση.

Αναφέρεται στο σχετικό πρακτικό που ετοιμάστηκε:

"Εν συνεχεία της πρώτης προφορικής ενημερώσεως του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου υπό του

πρωθυπουργού της λαβούσης χώραν τη νύκτα της 11ης Φεβρουαρίου ο κ. Πρωθυπουργός εκάλεσε εκ δευτέρου τον Εθνάρχη εν εις την κατοικίαν του την Πέμπτην, 12ην Φεβρουαρίου και ώραν 6 μ.μ. ίνα τον ενημερώση εν πάση λεπτομερεία, επί των αποτελεσμάτων των εν Ζυρίχη ελληνοτουρκικών συνομιλιών.

"Ο κ. πρόεδρος της κυβερνήσεως ενεχείρισεν εις τον Αρχιεπίσκοπον τα εξής κείμενα εν ελληνική μεταφράσει:

α. Το γενικόν διάγραμμα της μελλούσης να συσταθῆ νέας κυπριακής Πολιτείας.

β. Παράρτημα εις το ανωτέρω κείμενον.

γ. Σχέδιον ελληνο-τουρκο-αγγλικῆς συνθήκης εγγυομένης την ανεξαρτησίαν της Κύπρου μετά της Δημοκρατίας της Κύπρου.

δ. Σχέδιον συνθήκης Συμμαχίας μεταξύ Ελλάδος-Τουρκίας-Κυπριακής Δημοκρατίας.

(Στο πρακτικό δεν γίνεται καμμιά αναφορά στη "συμφωνία Κυρίων" που υπέγραψαν Καραμανλής και Μεντερές).

"Ο Αρχιεπίσκοπος ανέγνωσε τα κείμενα και εξεδήλωσε την απόλυτον συμφωνίαν του.

"Ο κ. Πρόεδρος της Κυβερνήσεως είπεν εις τον Αρχιεπίσκοπον ότι ο ευρισκόμενος εν Λονδίνω υπουργός των Εξωτερικών Αβέρωφ Τοσίτσας, τω είχε τηλεφωνήσει ότι ο Αγγλος υπουργός των εξωτερικών τω είχεν είπει ότι η αγγλική Κυβέρνησις αντιμετώπιζε την πιθανότητα συγκλήσεως πενταμερούς συνδιασκέψεως, αλλ' ότι επεθύμει να είναι βεβαία ότι αι επελθούσαι εν Ζυρίχη συμφωνίαι ετύγχανον της κρίσεως των αντιπροσώπων του κυπριακού λαού και ότι δεν θα επανήρχοντο προς συζήτησιν κατά την διάρκειαν της πενταμερούς συνδιασκέψεως τα υπό του Αρχιεπισκόπου αναγνωσθέντα κείμενα.

"Ο Αρχιεπίσκοπος απήντησε ότι ήτο απολύτως σύμφωνος επί των κειμένων και ότι δεν επρόκειτο, κατά την διάρκειαν της συνδιασκέψεως να επαναφέρη προς συζήτησιν οιονδήποτε σημείον της συμφωνιών Ζυρίχης. Προσέθεσεν όμως ότι δια λόγους τάξεως δεν

έπρεπε να δημιουργηθή η εντύπωση ότι οι Κύπριοι αντιπρόσωποι εκκαλούντο εις την συνδιάσκεψιν ίνα λάβουν γνώσιν απλώς των ήδη συμφωνηθέντων και ότι θα επεθύμει όπως έχη την ευκαιρίαν να εγείρη προς τους Τούρκους ηγέτας σημεία τινά, τα οποία κατόπιν κοινής μετ' αυτών συμφωνίας, θα ηδύνατο ίσως να τροποποιηθούν.

"Εις ταύτα ο κ. πρωθυπουργός απήντησεν ότι δεν ήτο δυνατόν να υποστηριχθή ότι αι συμφωνίαι της Ζυρίχης είχαν ληφθή ερήμην των Κυπρίων, εφ' όσον αύται επραγματοποιήθησαν επί των γραμμών, εφ' ων προηγουμένως είχε συμφωνήσει ο Αρχιεπίσκοπος. Οσον αφορά την ελληνικήν Κυβέρνησιν, αύτη είχε τηρήσει αυστηρώς τα μεταξύ του κ. πρωθυπουργού και του Αρχιεπισκόπου συμφωνημένα και είχε μάλιστα βελτιώσει, εις αρκετά σημεία, το προκαταρκτικόν σχέδιον κατά τας συνομιλίας της Ζυρίχης.

"Εξ άλλου, παρατήρησε ο κ. πρωθυπουργός, πρόσκλησις εις την συνδιάσκεψιν θα ήτο γενικού τύπου, ώστε να αποκλείεται η δημιουργία της εντυπώσεως, ην εφοβείτο ο Αρχιεπίσκοπος. Πρόσθεσε δε ότι ο Αρχιεπίσκοπος ήτο ελεύθερος να συζητήσῃ, ουχί όμως εν τη συσυνδιασκέψει, μετά των Τούρκων Κυπρίων ηγετών. Ετόνισε ότι έπρεπε να παράσχη εις την αγγλικήν Κυβέρνησιν την διαβεβαίωσιν ότι αι συμφωνίαι της Ζυρίχης δεν ετίθεντο εκ νέου προς συζήτησιν εκ μέρους των Κυπρίων αντιπροσώπων κατά την διάρκειαν της ενδεχομένως συγκληθησομένης πενταμερούς συνδιασκέψεως.

"Ο Αρχιεπίσκοπος εβεβαίωσε τον κ. πρωθυπουργόν ότι δεν επρόκειτο να συμβή τοιούτον τι, αλλ' ότι επεθύμει να έχη την ευκαιρίαν κατ' ιδίαν συζητήσεων μετά των Τούρκων Κυπρίων ηγετών, προσθέσας ότι πάντως ήτο αποφασισμένος να αποδεχθή εις το ακέραιον τα όσα διελαμβάνοντο εις τα κείμενα, τα οποία είχε αναγνώσει. Ανέφερε ακολούθως ότι εσκόπευε, πραγματοποιουμένης της συνδιασκέψεως, να καλέση εκ Κύπρου εις Λονδίνον τους πέντε δημάρχους των κυριωτέρων πόλεων και τον Εθναρχεύοντα Αγιον

Κιτίου.

"Ακολουθώς ο Αρχιεπίσκοπος εζήτησε διευκρινήσεις επί σημείων τινών, τα οποία και τω ανέπτυξε ο κ. πρωθυπουργός.

"Ο Αρχιεπίσκοπος ευχαριστήσας απεχώρησε αφού συνεφωνήθη να κρατηθή ενήμερος επί των όσων θα μετέδιδε εκ Λονδίνου ο κ. υπουργός των Εξωτερικών, ίνα δυνηθή εγκαίρως να απευθύνη τας προσκλήσεις προς τους πέντε δημάρχους και τον Άγιον Κιτίου".

(Μεταγλώττιση)

"Στη συνέχεια της πρώτης προφορικής ενημέρωσης του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου από τον πρωθυπουργό που έλαβε χώραν τη νύκτα της 11ης Φεβρουαρίου ο κ. Πρωθυπουργός κάλεσε για δεύτερη φορά τον Εθνάρχη στην κατοικία του την Πέμπτη, 12 Φεβρουαρίου και ώραν 6 μ.μ. για να τον ενημερώσει με κκάθε λεπτομέρεια, για τα αποτελέσματα των ελληνοτουρκικών συνομιλιών στη Ζυρίχη.

"Ο κ. πρόεδρος της κυβέρνησης ενεχείρισε στον Αρχιεπίσκοπο τα εξής κείμενα σε ελληνική μετάφραση:

α. Το γενικό διάγραμμα της νέας κυπριακής Πολιτείας που θα συζητηθεί στο μέλλον.

β. Παράρτημα στο ανωτέρω κείμενο.

γ. Σχέδιο ελληνο-τουρκο-αγγλικής συνθήκης εγγυόμενης την ανεξαρτησία της Κύπρου με τη Δημοκρατία της Κύπρου.

δ. Σχέδιο συνθήκης Συμμαχίας μεταξύ Ελλάδας-Τουρκίας-Κυπριακής Δημοκρατίας.

(Στο πρακτικό δεν γίνεται καμμιά αναφορά στη "συμφωνία Κυρίων" που υπέγραψαν Καραμανλής και Μεντερές).

"Ο Αρχιεπίσκοπος ανέγνωσε τα κείμενα και εκδήλωσε την απόλυτη συμφωνία του.

"Ο κ. Πρόεδρος της Κυβέρνησης είπε στον Αρχιεπίσκοπο ότι ο ευρισκόμενος στο Λονδίνο υπουργός των Εξωτερικών Αβέρωφ Τοσίτσας, του είχε

τηλεφωνήσει ότι ο Άγγλος υπουργός των εξωτερικών του είχε πει ότι η αγγλική Κυβέρνηση αντιμετώπιζε την πιθανότητα σύγκλησης πενταμερούς συνδιάσκεψης, αλλ' ότι επιθυμούσε να είναι βεβαία ότι οι συμφωνίες που επήλθαν στη Ζυρίχη τύγγχαναν της κρίσης των αντιπροσώπων του κυπριακού λαού και ότι δεν θα επανέρχοντο προς συζήτηση κατά τη διάρκεια της πενταμερούς συνδιάσκεψης τα κείμενα που διάβασε ο Αρχιεπίσκοπος.

"Ο Αρχιεπίσκοπος απάντησε ότι ήταν απόλυτα σύμφωνος πάνω στα κείμενα και ότι δεν επρόκειτο, κατά τη διάρκεια της συνδιάσκεψης να επαναφέρει προς συζήτηση οποιοδήποτε σημείο των συμφωνιών Ζυρίχης. Πρόσθεσε όμως ότι για λόγους τάξης δεν έπρεπε να δημιουργηθεί η εντύπωση ότι οι Κύπριοι αντιπρόσωποι καλούνταν στη συνδιάσκεψη για να λάβουν γνώση απλώς των ήδη συμφωνηθέντων και ότι θα επιθυμούσε όπως έχει την ευκαιρία να εγείρει προς τους Τούρκους ηγέτες κάποια σημεία, τα οποία ύστερα από κοινή συμφωνία με αυτούς, θα μπορούσε ίσως να τροποποιηθούν.

"Σε αυτά ο κ. πρωθυπουργός απάντησε ότι δεν ήταν δυνατό να υποστηριχθεί ότι οι συμφωνίες της Ζυρίχης είχαν ληφθεί ερήμην των Κυπρίων, εφ' όσον αυτές πραγματοποιήθηκαν πάνω στις γραμμές στις οποίες προηγουμένως είχε συμφωνήσει ο Αρχιεπίσκοπος. Οσον αφορά την ελληνική Κυβέρνηση, αυτή είχε τηρήσει αυστηρά τα μεταξύ του κ. πρωθυπουργού και του Αρχιεπισκόπου συμφεφωνημένα και είχε μάλιστα βελτιώσει, σε αρκετά σημεία, το προκαταρκτικό σχέδιο κατά τις συνομιλίες της Ζυρίχης.

"Εξ άλλου, παρατήρησε ο κ. πρωθυπουργός, πρόσκληση στη συνδιάσκεψη θα ήταν γενικού τύπου, ώστε να αποκλείεται η δημιουργία της εντύπωσης, την οποία φοβόταν ο Αρχιεπίσκοπος. Πρόσθεσε δε ότι ο Αρχιεπίσκοπος ήταν ελεύθερος να συζητήσει, όχι όμως στη συνδιάσκεψη, με τους Τούρκους Κυπρίους ηγέτες. Τόνισε ότι έπρεπε να παράσχει στην την αγγλική Κυβέρνηση τη διαβεβαίωση ότι οι συμφωνίες της

Ζυρίχης δεν τίθεντο εκ νέου προς συζήτηση από μέρους των Κυπρίων αντιπροσώπων κατά τη διάρκεια της ενδεχομένως συγκληθησόμενης πενταμερούς συνδιάσκεψης.

"Ο Αρχιεπίσκοπος βεβαίωσε τον κ. πρωθυπουργό ότι δεν επρόκειτο να συμβεί κάτι τέτοιο, αλλά ότι επιθυμούσε να έχει την ευκαιρία να έχει κατ' ιδίαν συζητήσεις με τους Τούρκους Κυπρίους ηγέτες, προσθέτοντας ότι πάντως ήταν αποφασισμένος να αποδεχθεί στο ακέραιο τα όσα διελαμβάνονταν στα κείμενα, τα οποία είχε αναγνώσει. Ανέφερε ακολούθως ότι σκόπευε, με την πραγματοποίηση της συνδιάσκεψης, να καλέσει στην Κύπρο στο Λονδίνο τους πέντε δημάρχους των κυριότερων πόλεων και τον Εθναρχεύοντα Αγιο Κιτίου.

"Ακολούθως ο Αρχιεπίσκοπος ζήτησε διευκρινήσεις σε κάποια σημεία, τα οποία και του ανέπτυξε ο κ. πρωθυπουργός. "Ο Αρχιεπίσκοπος αφού ευχαρίστησε αποχώρησε αφού συμφωνήθηκε να κρατηθεί ενήμερος σε όσα θα μετέδιδε από το Λονδίνο ο κ. υπουργός των Εξωτερικών, για να μπορέσει έγκαιρα να απευθύνει τας προσκλήσεις προς τους πέντε δημάρχους και τον Αγιο Κιτίου".

Την ίδια ημέρα επέστρεψε από το Κάιρο στην Αθήνα και ο Νίκος Κρανιδιώτης, στον οποίο ο Μακάριος ανέφερε, όπως αφηγήθηκε αργότερα ο ίδιος, ότι είχε συμφωνήσει με τον Καραμανλή στις γενικές γραμμές της λύσης, γιατί ήταν ο μόνος τρόπος να αποφευχθεί η εφαρμογή του σχεδίου Μακμίλλαν.

Ομως ο Μακάριος κατά τον Καρανιδιώτη "φαινόταν πολύ ανήσυχος και στενοχωρημένος".

Οπως σημειώνει ο Νίκος Κρανιδιώτης στο Βιβλίο του "Δύσκολα ρόνια, ΚΚύπρος 1950-1960. σελ 361 εκείνο που βασάνιζε το Μακάριο ήταν όχι η λύση, αλλά κάποιες επιφυλάξεις που είχε (και ιδιαίτερα το δικαίωμα επέμβασης των τριών χωρών στην Κύπρο) και έτσι εξέφραζε την επιθυμία του να συζητήσει με τους τουρκοκύπριους μερικές πρόνοιες της συμφωνίας και να επιφέρει βελτιώσεις.

Ο Νίκος Κρανιδιώτης γράφει ότι του είχε πει ο Μακάριος για τον τρόπο που είχε επιτευχθεί η συμφωνία στη Ζυρίχη:

"Γνώριζα πρόσθεσε ο Μακάριος τη γενική διάθρωση των συμφωνιών όχι όμως τις λεπτομέρειες. Σήμερα που διάβασα τα κείμενα έχω πολλές επιφυλάξεις, ιδιαίτερα όσον αφορά την ελληνική και την τουρκική στρατιωτική δύναμη που θα εδρεύουν στην Κύπρο, τη συνθήκη εγγυήσεως και τη χωριστή ψηφοφορία- σε ορισμένα θέματα- από τους ελληνοκυπρίους και τους τουρκοκυπρίους στη Βουλή των αντιπροσώπων. Θα προσπαθήσω να βελτιώσω τα σημεία αυτά και να διαπραγματευθώ με τους Άγγλους για να περιορίσω όσο μπορώ την έκταση των βρετανικών βάσεων".

Ο Καραμανλής είχε πει στο Μακάριο ότι τίποτε δεν θα τον εμπόδιζε να επιδιώξει μια συνεννόηση με τους Τουρκοκύπριους, αλλά στα παρασκήνια. Γιατί στην επίσημη διάσκεψη δεν θα ήγειρε κανένα θέμα. Αυτό ήταν ξεκάθαρο.

Ο τότε αξιωματούχος του ελληνικού υπουργείου Εξωτερικών Δημήτρης Μπίτσιος, ο οποίος παρέστη και στις συνομιλίες της Ζυρίχης, έγραφε στις αναμνήσεις του στο βιβλίο του "Κρίσιμες Ωρες":

"Αν η ποροσπάθεια του δεν απέδιδε, (η προσπάθεια του Μακαρίου να επιφέρει τροποποιήσεις στη συμφωνία με τους τουρκοκύπριους) έπρεπε να γνωρίζει εκ των προτέρων ότι επανασυζήτηση των κειμένων της Ζυρίχης, επισήμως, γύρω από το τραπέζι της Διάσκεψης, (Διάσκεψη στο Λονδίνο που θα ακολουθούσε) απεκλείετο. Ο Πρωθυπουργός επέμενε να έχει σαφή απάντηση στο σημείο αυτό κι ο Αρχιεπίσκοπος συμφώνησε".

Αυτό ήταν και εκείνο που βασάνιζε το Μακάριο και θα συνέχιζε να τον βασανίζει μέχρι το τέλος στο Λονδίνο, όπου, παρά τα όσα του είχε αναφέρει ο Καραμανλής, ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος, είχε αποφασίσει να δώσει τη μάχη τη βελτιώσεων. Και θα κρατούσε αυτή τη θέση μέχρι το τέλος με κίνδυνο να

βρεθεί μπροστά στο εκβιαστικό ερώτημα των βρετανών: Μακαριώτατε, δέχεσθε ή όχι;

Αλλά μέχρι να έλθει αυτή η στιγμή θα μεσολαβούσαν ακόμα πολλά γεγονότα και ο Μακάριος θα επανέφερνε για άλλες δύο τουλάχιστον φορές τις ανησυχίες τους με τον Καραμανλή να επιμένει ότι τον είχε ενημερώσει εξ ολοκλήρου και ότι είχε πάρει και τη συγκατάθεση του.

Ο Αρχιεπίσκοπος είχε στα χέρια του τα κείμενα των συμφωνιών τα οποία μελετούσε συνέχεια και προσπαθούσε να βγει από μέσα. Ομως κάτι δεν του άρεσε. Και αυτό ήταν το δικαίωμα επεμβάσεως που παραχωρείτο στις τρεις εγγυήτριες δυνάμει.

Παρά τις διαβεβαιώσεις όμως που έδωσε στον Καραμανλή ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος δεν ησύχαζε. Διάβαζε και ξαναδιάβαζε τις συμφωνίες και όλο εύρισκε σ' αυτές μειονεκτήματα, ενώ ανησυχούσε είτε για τις αντιδράσεις του Αρχηγού της ΕΟΚΑ, σαν θα πληροφορείτο το πλήρες κείμενο, είτε γιατί η συνείδηση του δεν του επέτρεπε να τις δεχθεί, μια και θα αναγκαζόταν να παραβεί τον όρκο της Φανερωμένης για αγώνα για Ένωση και Μόνον Ένωση, παρ' όλον ότι σε όλα τα στάδια των επαφών, ενημερωνόταν και έδινε τη συγκατάθεση του, παραδεχόμενος ότι ο Καραμανλής ενεργούσε ως εντολοδόχος του Κυπριακού λαού.

Από τη μια ήταν το σχέδιο Μακμίλλαν που οδηγούσε κατ' ευθείαν προς τη διχοτόμηση της Κύπρου και από την άλλη οι συμφωνίες της Ζυρίχης. Και προ δύο κακών το δεύτερο ήταν σίγουρα το καλύτερο.

Ο Μακάριος έγερνε όμως προς τις συμφωνίες, έστω και αν δεν του άρεσαν εξ ολοκλήρου, και για άλλους λόγους. Ο αγώνας της ΕΟΚΑ συνεχιζόταν αιματηρός, οι Άγγλοι απειλούσαν να οδηγήσουν στο ικρίωμα της αγχόνης και άλλους νέους, ολόκληρος ο Κυπριακός λαός υπέφερε, οι συγκρούσεις μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων, που είχαν σαν αποτέλεσμα να χυθεί το αίμα τόσων αθώων ανθρώπων συνεχιζόταν, η οικονομική εξαθλίωση του νησιού, με τη συνεχιζόμενη

παθητική αντίσταση έπαιρνε άλλες διαστάσεις, ενώ χιλιάδες Κύπριοι υπέφεραν στην εξορία, στις κεντρικές φυλακές και στα κρατητήρια.

Ηταν μεγάλη η ευθύνη που αναλάμβανε με το να μην υπογράψει. Ομως από την άλλη δεν μπορούσε να θέσει την υπογραφή του κάτω από μια συμφωνία για την οποία διατηρούσε επιφυλάξεις. Διάλεξε τη μεσαία οδό. Η απόφαση του θα ήταν να επιδιώξει βελτίωση της συμφωνίας.

Τις ανησυχίες και τους φόβους του, τους μοιραζόταν με στενούς του συνεργάτες, εκμυστηρευόμενος σε αυτούς ότι ήταν δυνατό να έφθανε μέχρι το σημείο να παραιτηθεί προκειμένου να μη υπογράψει τις συμφωνίες.

Το πρόβλημα όμως ήταν ότι ο Καραμανλής, ο οποίος δίνοντας πίστη στις προηγούμενες διαβεβαιώσεις του Μακαρίου, είχε ειδοποιήσει τους Άγγλους ότι ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος δεχόταν τις συμφωνίες κι έτσι οι Άγγλοι προχώρησαν στην αποστολή προσκλήσεων για πενταμερή Διάσκεψη στο Λονδίνο, για προσυπογραφή της συμφωνίας της Ζυρίχης.

Έτσι βρισκόταν στο σταυροδρόμι κρίσιμων αποφάσεων.